

Kamila Rusiecka¹
.....

Pomoc rozwojowa Unii Europejskiej dla Tajlandii

Tajlandia stanowi niezwykle ciekawy przypadek państwa, które osiągnęło sukces rozwojowy w zaledwie kilka dekad. Chociaż jeszcze długa droga przed nią, to ambicja jej obywateli i decydentów politycznych sprawia, iż wydaje się wielce prawdopodobne, że w ciągu najbliższych dziesięcioleci Tajlandia stanie się jednym z najbardziej rozwiniętych państw azjatyckich. Unia Europejska, poprzez różnego rodzaju programy i projekty, postanowiła pomóc jej w osiągnięciu swojego celu.

Rozdział ten przedstawia unijną pomoc rozwojową dla Tajlandii. Pierwsza część dotyczy polityki UE wobec regionu Azji Południowo-Wschodniej i szerszego Indo-Pacyfiku. Następnie ukazano profil państwa Tajlandii i zarysowano jej relacje z UE. Największa część artykułu skupia się na zaprezentowaniu i analizie różnych projektów pomocy rozwojowej, począwszy od edukacji, przez zrównoważony rozwój, aż do kwestii humanitarnych i praw człowieka. W dalszej kolejności porównano pomoc unijną ze wsparciem innych państw członkowskich Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju oraz Chinami, a następnie w zakończeniu zawarto podsumowanie treści. W tekście zaprezentowano również trzy wykresy.

Przy pisaniu pracy zadano pytania: jakie ambicje ma Tajlandia w kwestiach swojego rozwoju? W jaki sposób UE pomaga jej w osiągnięciu celu? Czy dla UE Tajlandia jest istotnym partnerem? Jaki wpływ na Tajlandię ma unijna pomoc rozwojowa?

.....
¹ Kamila Rusiecka – absolwentka kierunku Stosunki Międzynarodowe, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych, Uniwersytet Łódzki, ul. Składowa 43, 90-127 Łódź, e-mail: kamila.rusiecka98@gmail.com

Większość źródeł wykorzystanych w tym rozdziale stanowią dokumenty różnych organizacji i instytucji, głównie Komisji Europejskiej. Szczególnie przydatne okazały się broszury i raporty poszczególnych projektów. Zauważalny jest niedobór artykułów naukowych na temat unijnej pomocy rozwojowej dla Tajlandii, a monografie analizują tę problematykę zazwyczaj w szerszym kontekście, skupiając się na wielu państwach lub regionach.

Polityka UE wobec regionu

W 2021 r. Rada UE zatwierdziła unijną strategię współpracy w regionie Indo-Pacyfiku jako próbę ochrony swoich interesów przed rosnącą konkurencją geopolityczną, która według UE zagraża stabilności i bezpieczeństwu². Strategia prezentuje szeroki wachlarz planów UE, od współpracy z państwami regionalnymi i zewnętrznymi aktorami zainteresowanymi Indo-Pacyfikiem, do prób wspólnej reformy Światowej Organizacji Handlu (The World Trade Organization, WTO) w stronę bardziej zrównoważonego i wielostronnego systemu handlu. Oprócz sfinalizowania umowy o partnerstwie i współpracy, UE nie planuje pogłębionych działań z Tajlandią jako osobnym państwem, jednak dąży do zaawansowanej kooperacji ze Stowarzyszeniem Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN). Będzie ona dotyczyć promowania multilateralizmu oraz zwiększania bezpieczeństwa m.in. poprzez misje i operacje Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony UE (WPBiO). Unia Europejska uznaje przywództwo ASEAN w kwestiach dotyczących danego regionu, więc swoją rolę deklaruje jako wspomagającą i „czeka na ambitne wdrażanie nowego partnerstwa strategicznego”³. Jest to interesująca postawa, biorąc pod uwagę motywację powstania owej strategii.

Relacje między UE a ASEAN sięgają 1977 r., kiedy to istniała jeszcze Europejska Wspólnota Gospodarcza. 8 sierpnia 2015 r. utworzono Delegaturę UE przy ASEAN z siedzibą w indonezyjskiej Dżakarcie. Pięć lat później obie organizacje uznały siebie nawzajem za

---

2 Rada Unii Europejskiej, *Konkluzje Rady w sprawie unijnej strategii współpracy w regionie Indo-Pacyfiku*, 16.04.2021, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7914-2021-INIT/pl/pdf> (dostęp: 15.03.2023).

3 Ibidem.

strategicznych partnerów⁴. Współpraca UE–ASEAN przebiega na wielu płaszczyznach: politycznej, bezpieczeństwa, społeczno-kulturowej i – najbardziej zaawansowanej – gospodarczej. Dla UE ASEAN jest trzecim największym pozaeuropejskim partnerem gospodarczym. ASEAN również lokuje UE na trzecim miejscu pod względem wielkości wymiany handlowej⁵. W 2020 r. do obszarów współpracy dołączyły kwestie zdrowia publicznego i walki z pandemią Covid-19. Unia w pakiecie Team Europe przeznaczyła 800 mln EUR państwom ASEAN m.in. na wsparcie lokalnej ochrony zdrowia, badania naukowe dotyczące koronawirusów oraz złagodzenie skutków kryzysu społeczno-ekonomicznego. Wartość pakietu Team Europe dla wszystkich partnerów zagranicznych wynosiła łącznie 40,5 mld EUR, więc region Azji Południowo-Wschodniej otrzymał około 2% dostępnych środków. Najwięcej pomocy udzielono Afryce (6,8 mld EUR), Bałkanom Zachodnim (3,3 mld EUR) i państwom Partnerstwa Wschodniego (963 mln EUR), a ASEAN znajduje się dopiero na czwartym miejscu⁶.

W latach 2014–2020 UE przekazała ponad 250 mln EUR na rozwój integracji regionalnej i sekretariatu ASEAN, a samo wsparcie dwustronne państw członkowskich wyniosło dwa mld EUR⁷. W sierpniu 2022 r. wprowadzono plan działania na rzecz wdrożenia partnerstwa strategicznego ASEAN–UE na lata 2023–2027, stanowiący kluczowy dokument w relacjach bilateralnych obu organizacji, który rozszerzał ich współpracę na nowe obszary oraz pogłębiał w dotychczasowych, lecz nie nakładał zobowiązań prawnych. Wśród nowych inicjatyw znalazły się m.in. promowanie agendy Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) na rzecz kobiet, pokoju i bezpieczeństwa, wzmocnienie relacji instytucjonalnych, szczególnie między parlamentami, zwiększenie współpracy w zakresie własności

---

4 EU Delegation to ASEAN, *Delegation of the European Union to ASEAN*, 11.05.2016, s. 1–4, https://eeas.europa.eu/delegations/association-southeast-asian-nations-asean/905/about-eu-delegation-asean_en (dostęp: 15.03.2023).

5 ASEAN, *Overview ASEAN–European Union Dialogue Relations*, grudzień 2020 r., <https://asean.org/storage/Overview-of-ASEAN-EU-Relations-as-of-December-2020.pdf> (dostęp: 15.03.2023).

6 Shuman Associates, *€38,5 billion EU Global Response to COVID-19: Team Europe*, 15.12.2020, <https://www.schumanassociates.com/newsroom/eu-global-response-covid-team-europe> (dostęp: 15.03.2023).

7 Komisja Europejska, *Team Europe COVID-19 response: EU announces €20 million to support health systems in ASEAN*, 1.12.2020, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2242 (dostęp: 15.03.2023).

intelektualnej, ochrona praw konsumentów oraz kooperacja międzyfilatrowa⁸.

Relacje UE–Tajlandia

Królestwo Tajlandii to państwo położone w południowo-wschodniej Azji na Półwyspie Indochińskim i Półwyspie Malajskim. Do 1939 r. nosiło nazwę Syjam. Jako jedyne państwo w regionie nigdy nie zostało skolonizowane przez mocarstwa europejskie. Tajlandia jest państwem głównie nizinnym z pasmem górskim na północnej i zachodniej granicy. Ma dostęp zarówno do Oceanu Indyjskiego, jak i Spokojnego. Znajduje się w klimacie gorącym: większość obszaru tego państwa leży w klimacie zwrotnikowym wilgotnym o monsunowej cyrkulacji powietrza, a pozostała część w klimacie równikowym wilgotnym⁹.

Przez ostatnie dekady Tajlandia rozwijała się w szybkim tempie ze wzrostem gospodarczym zazwyczaj na poziomie około 5%, z wyraźnym spadkiem podczas azjatyckiego kryzysu finansowego w 1997 r. oraz pandemii Covid-19 w 2020 r.¹⁰ Dla porównania na wykresie przedstawiono rozwój gospodarczy Indonezji, która stanowi największą gospodarkę w regionie Azji Południowo-Wschodniej i konkurencję Tajlandii w roli przywódcy w ASEAN. Tajlandię przedstawia się często jako przykład państwa, które przekształciło się z odbiorcy pomocy rozwojowej do dawcy. Choć ciągle otrzymuje ona wsparcie rozwojowe, to jego zasoby i charakter się zmieniły. W 2011 r. Tajlandia awansowała do grupy państw o średnich dochodach, przez co przestała klasyfikować się do wielu programów pomocowych¹¹. Nie chcąc utknąć w tej pułapce państw średnich dochodów, opracowano specjalną strategię¹². Thailand 4.0 ma na celu przekształcić

---

8 ASEAN, *Plan of Action to Implement the ASEAN–EU Strategic Partnership (2023–2027)*, <https://asean.org/wp-content/uploads/2022/08/ASEAN-EU-Plan-of-Action-2023-2027-FINAL.pdf> (dostęp: 15.03.2023).

9 Central Intelligence Agency, *Thailand*, 9.06.2021, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/thailand/> (dostęp: 15.03.2023).

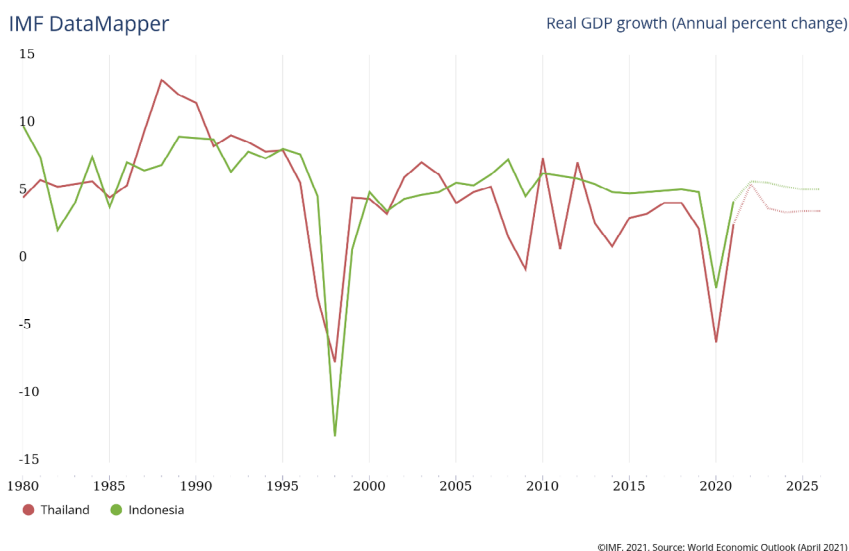
10 International Monetary Fund, *Real GDP growth. Annual percent change*, kwiecień 2021 r., https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/THA (dostęp: 15.03.2023).

11 World Bank, *Thailand Overview*, <https://www.worldbank.org/en/country/thailand/overview> (dostęp: 15.03.2023).

12 Pułapka państw o średnich dochodach to termin stworzony przez Bank Światowy na opisanie sytuacji, w której państwa utraciły swoją konkurencyjność w postaci

gospodarkę tajską w napędzaną przez przemysł high-tech i innowację, podobnie rozwiniętą jak w państwach Zachodu. Zakłada ona uplasowanie się wśród państw o wysokich dochodach, zwiększenie odsetka społeczeństwa z dostępem do internetu (obecnie wynosi on niecałe 78%, a w 2011 r. był na poziomie 23,67%) oraz rozwój robotyki. Największą przeszkodę w zmodernizowaniu gospodarki stanowi brak specjalistów z różnych dziedzin, dlatego też część otrzymywanej pomocy rozwojowej skupia się na edukacji¹³. Wraz z kryzysem klimatycznym, Tajlandia stara się ograniczać jego skutki, kładąc nacisk na zrównoważony rozwój.

Wykres 1. Wzrost PKB Tajlandii i Indonezji w latach 1980–2021

Źródło: International Monetary Fund, *Real GDP growth. Annual percent change*, kwiecień 2021 r., https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/THA (dostęp: 15.03.2023).

Wskaźnik rozwoju społecznego Tajlandii sukcesywnie wzrasta od 1990 r. Początkowo wynosił 0,576, a w 2019 r. osiągnął szczyt na poziomie 0,804,

niskich płac, lecz ciągle nie są w stanie rywalizować z krajami wysoko rozwiniętymi. Ich PKB *per capita* utrzymuje się na poziomie 1000–12 000 USD.

13 A. Phoonphongphiphat, *Thailand 4.0: Are we ready?*, Bangkok Post, 2.01.2017, <https://www.bangkokpost.com/business/1173133/thailand-4-0-are-we-ready-> (dostęp: 15.03.2023).

by w ciągu następnych dwóch lat nieznacznie spaść do 0,800¹⁴. Jedynym państwem Azji Południowo-Wschodniej dorównującym Tajlandii pod względem rozwoju społecznego jest Malezja, która jednak w latach dziewięćdziesiątych XX w. zaczynała z wyższego pułapu na poziomie 0,640¹⁵. Według najnowszych danych ONZ Tajlandia zajmuje 66 miejsce w rankingu rozwoju społecznego na 191 możliwych, klasyfikując się jako państwo bardzo wysoko rozwinięte¹⁶.

Unia Europejska (ówcześnie EWG) i Tajlandia nawiązały pierwsze kontakty w 1972 r. poprzez dialog UE–ASEAN. Obie strony preferowały stosunki wielostronne do bilateralnych, chociaż wykazywały gotowość do współpracy także dwustronnej, jeżeli sytuacja tego wymagała. Relacje gospodarcze utrzymywały się na stabilnym poziomie. Unia była trzecim największym partnerem handlowym Tajlandii, a od 1995 r. stanowiła 15% jej łącznych obrotów handlowych¹⁷. W 1979 r. Komisja Europejska otworzyła swoją delegaturę w Tajlandii, która przekształciła się w Delegaturę Unii Europejskiej po wejściu w życie Traktatu lizbońskiego w 2009 r. Jej głównym zadaniem, oprócz promocji stosunków unijno-tajlandzkich, jest uczestnictwo we wdrażaniu programów pomocowych UE¹⁸. Do 2015 r. Tajlandia przynależała do unijnego ogólnego systemu preferencji taryfowych, przyznawanego państwom rozwijającym się, by ułatwić im eksport towarów na rynek europejski. Została usunięta z tego systemu ze względu na zakwalifikowanie się do państw o średniowysokich dochodach przez trzy lata z rzędu¹⁹.

W marcu 2013 r. rozpoczęto negocjacje o utworzenie strefy wolnego handlu między UE i Tajlandią. W ciągu roku odbyły się cztery rundy spotkań na szczycie, jednak w kwietniu 2014 r. zostały zawieszono ze względu

.....
14 *Human Development Index – HDI*, <https://countryeconomy.com/hdi> (dostęp: 15.03.2023).

15 *Ibidem*.

16 *Human Development Reports, Specific Country Data – Thailand, 2022*, <https://hdr.undp.org/data-center/specific-country-data#/countries/THA> (dostęp: 15.03.2023).

17 M. Holland, N. Chaban, J. Bain *et al.*, *EU in the views of Asia–Pacific elites: Australia, New Zealand and Thailand*, „NCRE Research Series” 2005, nr 5, s. 6.

18 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *About the EU Delegation to Thailand*, 17.05.2019, https://eeas.europa.eu/delegations/thailand/2019/about-eu-delegation-thailand_en (dostęp: 15.03.2023).

19 Komisja Europejska, *The EU’s Generalised Scheme of Preferences (GSP)*, 2015, s. 25, https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/august/tradoc_153732.pdf (dostęp: 15.03.2023).

na zamach stanu przeprowadzony przez wojsko tajske²⁰. Mimo braku strefy wolnego handlu, relacje gospodarcze UE i Tajlandii są na zaawansowanym poziomie. W 2019 r. UE była czwartym największym partnerem Tajlandii, co jednak oznacza spadek o jedno miejsce w porównaniu do lat poprzednich. Łączna wymiana handlowa w roku 2019 wynosiła 33,1 mld EUR. Tajlandia zyskała z eksportu 19,6 mld EUR, a import kosztował 19,3 mld EUR, więc otrzymała niewielką nadwyżkę. Dla Tajlandii UE jest czwartym największym rynkiem eksportowym i trzecim importowym²¹.

Początkowo współpraca unijno-tajska opierała się na rozwoju sektora rolniczego Tajlandii poprzez dywersyfikację upraw i walkę z ubóstwem. Obecnie dotyczy ona osiągania Celów zrównoważonego rozwoju, co UE stara się wspierać poprzez udzielanie pomocy technicznej. Skupiono się na kilku kluczowych strefach: edukacji i technologii, ochronie zdrowia, środowisku, współpracy gospodarczej oraz wspieraniu wysiedlonych populacji, głównie uchodźców z Mjanmy²².

Pomoc rozwojowa, programy i projekty UE dla Tajlandii

Po dołączeniu do grona państw o średniowysokich dochodach w drugiej dekadzie XXI w., Tajlandia postawiła sobie za cel stać się państwem o wysokich dochodach do 2037 r. Jednym ze sposobów na jego osiągnięcie jest zwiększenie jakości edukacji, zarówno na podstawowym, jak i wyższym etapie. Z każdym rokiem sytuacja się poprawia, chociaż dalej istnieją dysproporcje wśród dzieci z różnych regionów kraju. Mimo spodziewanych 12–13 lat uczęszczania do szkoły, część z nich otrzymuje tak naprawdę równowartość zaledwie dziewięciu lat dobrej jakościowo edukacji²³. Unia wspomaga nauczanie obywateli Tajlandii poprzez program Erasmus Mundus, skierowany do państw pozaeuropejskich, który umożliwia studentom naukę na uniwersytetach europejskich. Utworzono 500 stypendiów, dzięki którym wiele osób zdobyło wyższe wykształcenie na

20 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *Thailand and the EU*, 17.05.2020, https://eeas.europa.eu/delegations/thailand/2020/thailand-and-eu_en (dostęp: 15.03.2023).

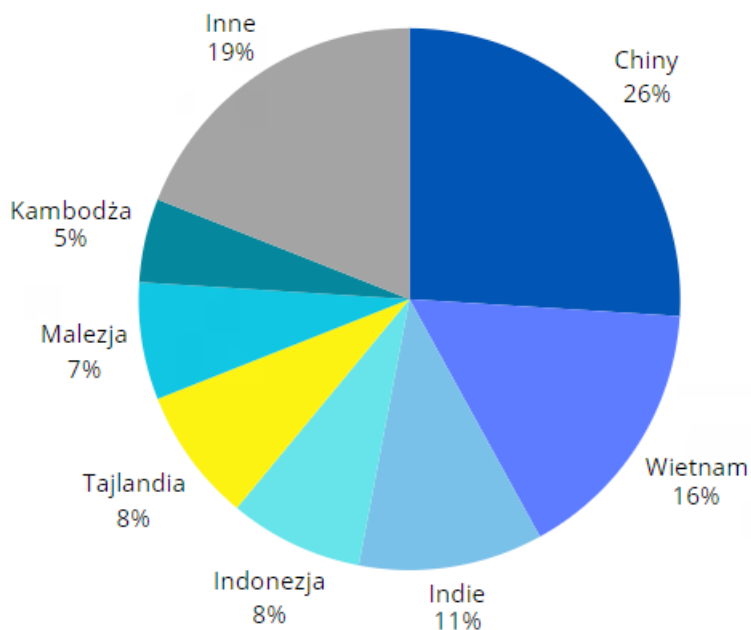
21 Ibidem.

22 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *EU Projects with Thailand*, 17.05.2021, https://eeas.europa.eu/delegations/thailand/2021/eu-projects-thailand_en (dostęp: 15.03.2023).

23 World Bank, *Thailand...*

poziomie magisterskim²⁴. Od 2015 r. niecałe 1,5 tys. studentów tajskich przyjechało na wymianę do państw europejskich. Rocznie około 140 osób korzysta z programów typu Erasmus+.

Wykres 2. Mobilność między państwami azjatyckimi a europejskimi w latach 2015–2020 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie European Commission, *Erasmus+ and higher education in Thailand*, https://ec.europa.eu/assets/eac/erasmus-plus/factsheets/asia-central/thailand_erasmusplus_2020.pdf (dostęp: 15.03.2023).

Tajlandia jest dopiero piątym państwem pod względem wielkości organizowanych wymian studentów i pracowników. Przewyższają ją bardziej zaludnione Chiny, Indie i Wietnam. Jednak Indonezja, mimo prawie czterokrotnej przewagi w liczbie ludności, stanowi taki sam procent mobilności między Azją a Europą. W latach 2014–2020 do programu Erasmus Mundus Joint Masters Degrees zakwalifikowało się

²⁴ Komisja Europejska, *Our Impact*, https://ec.europa.eu/international-partnerships/our-impact_en (dostęp: 15.03.2023).

250 osób²⁵. Każdego roku bierze w nim udział od 11 do 51 studentów z samej Tajlandii²⁶. Są to dosyć niewielkie liczby, jednak rosną z roku na rok i przyczyniają się do tworzenia elity tajskiej oraz kształtowania specjalistów, którzy wspomagają rozwój i modernizację Tajlandii. Dodatkowo rząd tajski oferuje cztery tys. różnego rodzaju stypendiów dla dzieci na wszystkich etapach edukacji, więc pomoc europejska, chociaż może wydawać się nieznaczna, w dużej mierze przyczynia się do lepszego kształcenia uczniów²⁷. W latach 2013–2019 dzięki UE 70,6 mln dzieci w państwach partnerskich, nie tylko Tajlandii, uzyskało dostęp do edukacji podstawowej²⁸.

Na rozwój edukacji wpłynął również projekt eliminacji farb ołowio- wych, którymi zatrucie wśród dzieci skutkowało gorszymi wynikami w nauce oraz utrudniało późniejsze osiągnięcie sukcesu i wydostanie się z biedy²⁹. Dzięki temu możliwe było stworzenie bezpieczniejszych i zdrow- szych warunków do nauki, co związane jest z realizacją 4. Celu zrównowa- żonego rozwoju³⁰, który przeprowadzono w latach 2011–2015 w siedmiu państwach azjatyckich, w tym także w Tajlandii. Eliminację ołowiu z farb postanowiono osiągnąć poprzez poszerzenie świadomości wśród obywateli na temat jego toksyczności, utworzenie specjalnych certyfikatów dla farb bezołowiowych oraz zmianę regulacji prawnych. W ciągu czterech lat trwa- nia programu udało się przekonać wszystkich największych producentów

25 Program Erasmus Mundus Joint Masters Degrees umożliwia studiowanie w co naj- mniej dwóch państwach UE i zdobycie stopnia magistra nawet z dwóch dziedzin. Trwa od roku do dwóch lat. Czesne, koszty podróży i życia pokrywane są przez UE, dzięki czemu niewystarczające możliwości finansowe nie stoją na drodze do zdoby- cia wyższego wykształcenia.

26 Komisja Europejska, *Erasmus+ and higher education in Thailand*, https://ec.europa.eu/assets/eac/erasmus-plus/factsheets/asia-central/thailand_erasmusplus_2020.pdf (dostęp: 15.03.2023).

27 Ministerstwo Spraw Zagranicznych Tajlandii, *Thailand's Voluntary National Re- view on the Implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development*, 2017, <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/16147Thailand.pdf> (dostęp: 15.03.2023).

28 Komisja Europejska, *Thailand*, 2021, https://ec.europa.eu/international-partnerships/where-we-work/thailand_en (dostęp: 15.03.2023).

29 Ołów zakłóca rozwój mózgu, powodując obniżenie IQ, niedobór uwagi, słabą kontro- lę impulsów oraz agresywne zachowanie nawet przy niewielkiej ekspozycji. Szczególnie narażone są na to dzieci przed szóstym rokiem życia, ponieważ o wiele łatwiej wchłaniają ołów, podczas gdy następuje intensywny rozwój mózgu.

30 Cele zrównoważonego rozwoju, Cel 4: Zapewnić wszystkim edukację wysokiej jako- ści oraz promować uczenie się przez całe życie, <https://www.un.org.pl/cel4> (dostęp: 23.04.2024).

do usunięcia ołowiu z farb. W kwestiach regulacji prawnych prym wiodły Nepal i Filipiny³¹. Dopiero w 2016 r. Tajlandia wydała dekret państwowy zakazujący produkcji farb, w których m.in. ołów, rtęć lub kadm przekraczają 0,01% zawartości³². Przygotowanie i wdrożenie projektu w siedmiu kwalifikujących się państwach kosztowało 1,8 mln EUR przy unijnym wkładzie na poziomie 77,8%. We wszystkich zakończyło się mniejszym lub większym sukcesem, gdyż nawet jeżeli nie wprowadzono odpowiednich regulacji prawnych, to farby ołowiowe zniknęły ostatecznie z rynku. Tajlandia nie prowadziła w tym pod względem osiąganych efektów, lecz ostatecznie spełniła wyznaczony cel. Dzięki temu może spodziewać się w przyszłości wzrostu PKB o dwa punkty procentowe i efektywniejszej edukacji, a pośrednio także zmniejszenia się liczby osób żyjących w biedzie³³.

Cele zrównoważonego rozwoju zaproponowane przez ONZ w 2015 r. są aktywnie realizowane w polityce tajskiej. Ze względu na fakt, że nie ma jednego, idealnego rozwiązania, które przyniosłoby zadowalające efekty w każdym regionie, Tajlandia stworzyła własną drogę do zapewnienia zrównoważonego rozwoju. Filozofia ekonomii wystarczalności (*The Sufficiency Economy Philosophy, SEP*) opiera się na wiedzy, rozsądku i umiarze. Z sukcesem stosowana jest od ponad 40 lat³⁴. Dzięki niej udało się rozwiązać niektóre problemy, jak chociażby skrajne ubóstwo. Mimo że wciąż część społeczeństwa żyje w biedzie (w 2020 r. było to 8,8%), to jednak śmierć z głodu zdarza się obecnie niezwykle rzadko. Tajlandia jest jednym z państw, które zrealizowało cel zredukowania głodu wśród ludności o połowę, a w tym osiągnęło lepsze wyniki, niż się spodziewano. Co więcej, udana walka z ubóstwem wpływa na rozwiązywanie innych problemów, jak chociażby przestępczości czy produkcji narkotyków³⁵.

Unia Europejska prowadzi kilka programów nastawionych na promowanie zrównoważonego rozwoju i reformy gospodarki na jej ekologiczny wariant. Do 2021 r. trwał program *Consumers and Retailers Driving*

31 SWITCH-Asia, *Impact Sheet: Lead Paint Elimination*, 2016, https://www.switch-asia.eu/site/assets/files/1834/switch_asia_impact_sheet_-_2016_-_lead_paint_elimination.pdf (dostęp: 15.03.2023).

32 IPEN, *Thailand Institutes Lead Paint Regulation*, 16.03.2016, <https://ipen.org/news/thailand-institutes-lead-paint-regulation> (dostęp: 15.03.2023).

33 SWITCH-Asia, *Impact...*

34 D. Pramudwinai, *Sufficiency Economy Philosophy: Thailand's Path towards Sustainable Development Goals*, Ministry of Foreign Affairs 2018, s. 6, <https://data.thailand.opendevlopmentmekong.net/en/dataset/sufficiency-economy-philosophy-thailands-path-towards-the-sustainable-development-goals> (dostęp: 15.03.2023).

35 Ibidem, s. 14, 16.

Sustainable Food Market in Thailand, który miał zachęcać do odpowiedzialnej konsumpcji. Poprzez nacisk kładziony przez konsumentów na producentach i działaniach państwowych, produkcja stawałaby się coraz bardziej ekologiczna i korzystna społecznie. W latach 2018–2021 UE przeznaczyła na ten projekt dwa mln EUR³⁶. Innym ruchem zachęcającym do odpowiedzialnej konsumpcji było wprowadzenie certyfikatu Green Industry, przyznawanego przedsiębiorcom i towarom odpowiednio przyjaznym środowisku. Do 2018 r. wydano jedynie 30 tys. certyfikatów, jednak ich liczba rośnie z każdym rokiem³⁷. W sektorze usług, a dokładniej turystycznym, również promuje się zrównoważony rozwój poprzez program TOURLINK, który ma zachęcać przedsiębiorstwa do bardziej ekologicznego podejścia. Część inicjatyw kieruje się do mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw (Ministry of Micro, Small and Medium Enterprises, MSME), agencji turystycznych oraz samych turystów. Budżet na lata 2020–2023 wynosi 1,8 mln EUR z wkładem UE na poziomie 80%³⁸.

W Tajlandii od wielu lat działa fundowany przez UE program SWITCH-Asia, który ma na celu promować zrównoważony rozwój oraz niskoemisyjną gospodarkę o obiegu zamkniętym, a także walczyć z ubóstwem w państwach azjatyckich. Przez ostatnie 14 lat zainwestowano 300 mln EUR i opłacono około 130 projektów. W 2020 r. w całym regionie aktywne były 22 kampanie, a w samej Tajlandii jedna³⁹. Od początku istnienia programu zakończono sześć projektów pomocy rozwojowej dla Tajlandii. W latach 2014–2018 promowano zrównoważony rozwój w tajskim i filipińskim sektorze turystycznym poprzez tworzenie kurortów o zerowej emisji dwutlenku węgla. Przeprowadzono serię szkoleń dla różnego rodzaju hoteli na temat zastosowania efektywnych i niedrogich praktyk oszczędzania energii, które sprawdziły się w Filipinach. Utworzono platformę dyskusyjną, by usprawnić tworzenie środowiska prawnego i regulacyjnego, ułatwiającego przekształcanie się MSME w bardziej ekologiczną formę. Ostatecznie do programu zakwalifikowano 311 hoteli, kurortów

36 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *EU–Thailand Cooperation Portfolio in 2020*, 10.07.2020, https://www.eeas.europa.eu/delegations/thailand/eu-thailand-cooperation-portfolio-2020_und_en (dostęp: 15.03.2023).

37 Green Industry, *Green Industry FAQ*, 25.04.2018, <http://greenindustry.diw.go.th/index.php/en/contact-us/faq> (dostęp: 15.03.2023).

38 SWITCH-Asia, *TOURLINK*, 2021, <https://www.switch-asia.eu/project/tourlink/> (dostęp: 15.03.2023).

39 SWITCH-Asia, *Thailand*, 2021, <https://www.switch-asia.eu/countries/southeast-asia/thailand/> (dostęp: 15.03.2023).

i restauracji, a 70 firm tajskich zmniejszyło emisję dwutlenku węgla, przez co powstrzymano emisję 8,20 ktCO₂. 26 przedsiębiorstw ograniczyło zużycie energii o 28,56% i paliwa o 41,11%⁴⁰. Szkolenia zwiększyły kompetencje 227 szefów kuchni, inżynierów i obsługi hotelowej w zakresie zrównoważonych praktyk w branży turystycznej. Wywarło też pozytywny wpływ na 26 interesariuszy w Lancie, Krabi i Bangkoku, dzięki czemu być może powstaną kolejne inicjatywy wspierające ochronę klimatu. Cały program kosztował 2,3 mln EUR przy wkładzie UE na poziomie 80% i spełniał 12 oraz 13 Cel zrównoważonego rozwoju, czyli odpowiedzialną konsumpcję i produkcję oraz działania w dziedzinie klimatu⁴¹.

Tajlandia również mierzy się z ogromnym problemem handlu ludźmi i współczesnego niewolnictwa. Według szacowań Global Slavery Index, w Tajlandii w niewoli przebywa 610 tys. osób⁴². Europejska Inicjatywa na rzecz Demokracji i Praw Człowieka (The European Instrument for Democracy and Human Rights, EIDHR) wspomaga państwo w walce z handlem ludźmi, chociaż głównie udziela wsparcia finansowego organizacjom pozarządowym. Projekty bowiem nie wymagają zgody państwowych władz, by zostały wprowadzone w życie. EIDHR zostało utworzone w 2006 r. w celu promowania reform demokratycznych, państwa prawa oraz praw człowieka poza granicami UE⁴³. W Tajlandii prowadzone są dwa programy we współpracy z włoską Gruppo di Volontariato Civile (GVC) oraz Biurem Wysokiego komisarza Narodów Zjednoczonych ds. uchodźców (United Nations High Commissioner for Human Rights, UNHCR), na które przeznaczono 2,1 mln EUR w latach 2015–2021⁴⁴. Ze względu na to, że jeszcze nie zostały zakończone, nie można w pełni poddać ich ewaluacji. Raporty z lat wcześniejszych wskazują na umiarkowany sukces EIDHR, chociaż wiele projektów uznano za zbyt ambitne na swoje stadium⁴⁵. EIDHR redukuje nierówności i wzmacnia po-

40 Jest to mniej niż w przypadku Filipin, gdzie udział wzięło 340 firm, które ograniczyły zużycie energii o 51,11% i paliwa o 63,06% (SWITCH-Asia, 2018).

41 SWITCH-Asia, *IMPACT SHEET: ZCR – Zero Carbon Resorts towards Sustainable Development of Tourism Sector in the Philippines and Thailand*, 2021, https://www.switch-asia.eu/site/assets/files/1524/thailand_philippines_zcr_impact_sheet.pdf (dostęp: 15.03.2023).

42 Global Slavery Index, *Thailand*, 2018, <https://www.globalslaveryindex.org/2018/data/country-data/thailand/> (dostęp: 15.03.2023).

43 A. Dobрева, *European Instrument for Democracy and Human Rights*, European Parliamentary Research Service 2015.

44 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *EU-Thailand Cooperation...*

45 G. Moran, *External Evaluation of the European Instrument for Democracy and Human Rights (2014 – mid 2017). Final Report*, Komisja Europejska 2017.

kój, sprawiedliwość oraz instytucje (np. bardziej przejrzyste przepisy prawne), spełniając przy tym 10 i 16 Cel zrównoważonego rozwoju.

Aid to Uprooted People to program mający na celu pomoc uchodźcom przebywającym w Tajlandii, głównie pochodzącym z Mjanmy. Powstał on na podstawie rozporządzenia Komisji Europejskiej nr 2130/2001 z dnia 29 października 2001 r.⁴⁶ Początkowo miał trwać do 2004 r., jednak był wielokrotnie przedłużany i obowiązuje również dalej w 2022 r. Na lata 2016–2021 przewidziano budżet w wysokości 8,6 mln EUR⁴⁷. Organizacje i osoby prywatne, spełniające odpowiednie warunki, mogą zgłosić się ze swoją propozycją projektu, który po zaakceptowaniu zostanie sfinansowany przez UE. Aktualni partnerzy to Save the Children, ADRA Germany, Malteser International, Caritas Spain oraz Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji, którzy łącznie prowadzą pięć projektów. Cztery z nich dotyczą edukacji, ochrony zdrowia, dostępu do wody i odpowiednich warunków sanitarno-higienicznych, źródeł utrzymania oraz bezpieczeństwa. Piąty skupia się na pomocy muzułmańskiej części Mjanmańczyków⁴⁸. Dzięki wsparciu UE około 100 tys. osób przebywających w dziewięciu tymczasowych obozach na granicy tajsko-mjanmańskiej ma dostęp do wody pitnej, podstawowej edukacji i szkolenia zawodowego. Pod względem Celów zrównoważonego rozwoju stanowi przykład wieloobszarowego programu, gdyż dąży do eliminacji biedy i głodu, poprawy zdrowia i samopoczucia, wysokiej jakości edukacji, czystej wody, przyzwoitego wzrostu gospodarczego oraz redukcji nierówności, spełniając aż siedem SDG⁴⁹. Na lata 2020–2025 utworzono instrument dotacji UE–UNOPS „Lives in Dignity” zajmujący się rozwiązywaniem trudnej sytuacji uchodźców i osób przymusowo wysiedlonych. Tajlandia zakwalifikowała się do drugiego etapu programu ze względu na lud Rohingja, którego część skryła się na jej terytorium po ucieczce z Mjanmy⁵⁰.

46 Komisja Europejska, *Aid to Uprooted People Programme Thailand. Guidelines for grant applicants responding to the call for proposals for 2004*, Bruksela 2001.

47 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *EU–Thailand Cooperation...*

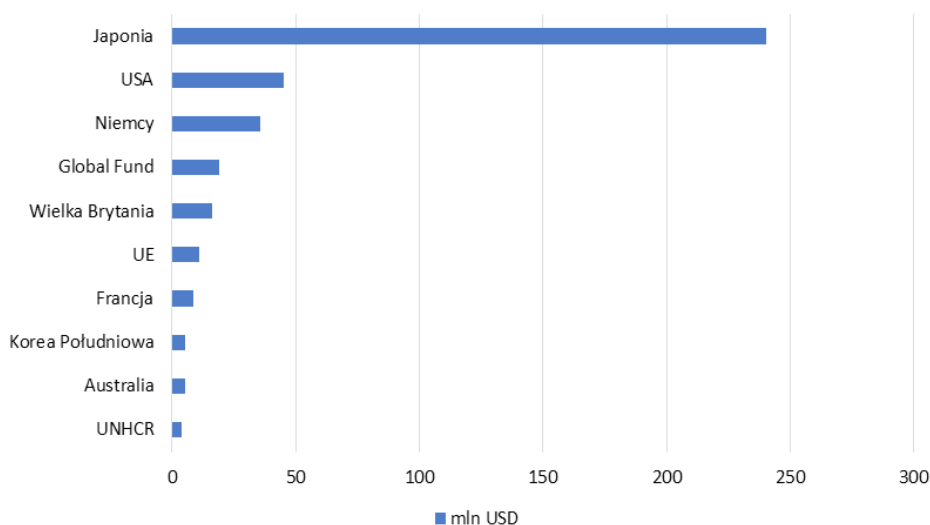
48 Ibidem.

49 Komisja Europejska, *Our Impact...*

50 Komisja Europejska, *Strategy 2020–2025*, https://ec.europa.eu/international-partnerships/system/files/lives-in-dignity-grant-facility-strategy_en.pdf (dostęp: 15.03.2023).

Unijna pomoc rozwojowa na tle innych donatorów

Wykres 3. Średnia wielkość oficjalnej pomocy rozwojowej dla Tajlandii w latach 2019–2020 w podziale na darczyńców (w mln)

Źródło: OECD, *Interactive summary charts by aid (ODA) recipients*, https://public.tableau.com/views/OECDDACAidataglancebyrecipient_new/Recipients?:embed=y&:display_count=yes&:showTabs=y&:toolbar=no?&:showVizHome=no (dostęp: 15.03.2023).

Największa pomoc rozwojowa dla Tajlandii pochodzi od Japonii⁵¹. W latach 2019–2020 przekazała ona równowartość średnio 240 mln USD, ponad pięciokrotnie więcej niż drugi w kolejności donator. Pierwsze państwo europejskie (Niemcy) przekazało 35,6 mln, czyli o 9,5 mln USD mniej niż USA. Unia Europejska znajduje się dopiero na piątym miejscu pod względem wielkości przekazanej dotacji z równowartością 11 mln USD. Francja ofiarowała 8,8 mln USD, a Wielka Brytania, która w tamtych latach jeszcze przynależała do UE, 16,3 mln USD. Całość oficjalnej pomocy rozwojowej

51 Japonia traktuje pomoc rozwojową jako narzędzie do poszerzania swoich wpływów w regionie i rywalizacji z Chinami. Jest trzecim największym donatorem na świecie i pierwszym w Azji. W 2020 r. Japonia najwięcej pomocy rozwojowej udzieliła Bangladeszowi, Indiom i Indonezji. Tajlandia uplasowała się dopiero na 15. miejscu, otrzymując zaledwie 1,3% całkowitej japońskiej pomocy rozwojowej. Dysproporcja między pierwszym a drugim największym donatorem dla Tajlandii wynika ze stosunkowo niewielkiego zainteresowania ze strony pozostałych państw, a nie z wyjątkowej relacji japońsko-tajskiej.

brutto dla Tajlandii wynosiła 422,3 mln USD w 2019 r. i 409,2 mln USD w 2020 r.⁵² Oznacza to, że 95,4% pomocy rozwojowej pochodziło od 10 największych donatorów, z czego ponad 57% od samej Japonii.

W opublikowanym przez Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (United Nations Development Programme, UNDP) rocznym raporcie z 2021 r. podsumowano podjęte działania rozwojowe wobec Tajlandii. Inicjatywy skupiały się na Celach zrównoważonego rozwoju, szczególnie na poprawie życia na lądzie, walce ze zmianami klimatycznymi oraz promowaniu równości płci. Oprócz tego priorytetem była odbudowa po pandemii Covid-19. Najczęściej wymienianym w raporcie państwem współpracującym przy programach rozwojowych była Japonia. Wspomniano również o UE, zaznaczając jej wsparcie przy tworzeniu filmu dokumentalnego pt. *Becoming Home*, mającym na celu zwrócenie uwagi na problemy, z jakimi mierzą się osoby bezpaństwowe. 15% nakładów finansowych pochodziło od Komisji Europejskiej, Szwecji, Wielkiej Brytanii, Francji, Norwegii i podmiotów sektora prywatnego, takich jak Krunghai Bank, Citi Foundation czy Cargill. 12% przekazał rząd Japonii na projekt The Covid-19 Social and Economic Response and Recovery⁵³. Pomimo statusu jednego z głównych darczyńców na rzecz UNDP, USA nie zostały wymienione przy żadnym projekcie opisanym w raporcie.

Najnowsze badania na temat pomocy rozwojowej Chin dla Tajlandii pochodzą z 2019 r., chociaż raport opublikowano dwa lata później. W globalnym zbiorze danych dotyczących chińskiego finansowania rozwoju sporządzonym przez AidData Tajlandia pojawia się zaledwie sześć razy jako państwo otrzymujące pomoc. Do wymienionych projektów zobowiązano się w 2017 r., z czego w tym samym roku rozpoczęto dwa z nich, a jeden zakończono już tego samego dnia. W latach 2018–2019 udzielono pożyczki na wybudowanie farmy wiatrowej Hanuman w prowincji Chaiyaphum. Inicjatywy otrzymały wsparcie w postaci grantów, pożyczek oraz niezależnej pomocy technicznej⁵⁴. Na stronie internetowej AidData

52 OECD, *Interactive summary charts by aid (ODA) recipients*, https://public.tableau.com/views/OECD DACAidataglacebyrecipient_new/Recipients?:embed=y&:display_count=yes&:showTabs=y&:toolbar=no&:showVizHome=no (dostęp: 15.03.2023).

53 R. Sasindran, *UNDP Thailand Annual Report 2021*, ScandMedia Corporation Limited, UNDP 2022, <https://www.undp.org/thailand/publications/undp-thailand-annual-report-2021> (dostęp: 15.03.2023).

54 S. Custer et al., *Tracking Chinese Development Finance: An Application of AidData's TUFF 2.0 Methodology*, 2021, <https://www.aiddata.org/data/aiddatas-global-chinese-development-finance-dataset-version-2-0> (dostęp: 15.03.2023).

zarejestrowano 44 przykłady chińskiej pomocy rozwojowej dla Tajlandii z ponad 13 tys. projektów w latach 2000–2017. Dodatkowo 41 dotyczyło szerszego regionu lub więcej niż jednego państwa⁵⁵.

Podsumowanie

Tajlandia zanotowała stosunkowo szybki wzrost w ciągu ostatnich dekad, dzięki czemu przekształciła się z państwa słabo rozwiniętego w państwo o średnich dochodach. W związku z tym utraciła znaczną część pomocy rozwojowej. Nadal jednak otrzymuje ją w obszarach edukacji, technologii, ochrony zdrowia, środowiska, współpracy gospodarczej oraz we wspieraniu wysiedlonych populacji. Tajlandia dąży zaś do tego, aby awansować do grupy państw o wysokich dochodach. W tym celu powstała strategia Thailand 4.0, by przekształcić gospodarkę tajską na wzór zachodnich, inwestując w przemysł high-tech i innowację. Unia Europejska, chociaż przywiązuje większą wagę do współpracy regionalnej niż bilateralnej, zobowiązała się wspomóc Tajlandię w osiągnięciu tego zamierzenia.

Do unijnych programów pomocy rozwojowej w obszarze edukacji skierowanych do społeczeństwa tajskiego zalicza się m.in. finansowanie stypendiów dla studentów pragnących otrzymać wyższe, specjalistyczne wykształcenie. Zainwestowano również w eliminację farb ołowiowych, które wpływały negatywnie na bezpieczeństwo i rozwój intelektualny dzieci. Zarówno Tajlandia, jak i UE przywiązują dużą wagę do Celów zrównoważonego rozwoju, w ramach których powstały dwa programy skierowane na odpowiedzialną konsumpcję oraz promocję gospodarki zeroemisyjnej i zielonych alternatyw. Unia wspiera również Tajlandię w walce z handlem ludźmi. Dąży do wzmocnienia instytucji państwowych i demokratyzacji poprzez Europejską Inicjatywę na rzecz Demokracji i Praw Człowieka. Finansuje programy wspomagające uchodźców i ludność wysiedloną, dzięki czemu setki tysięcy osób mają dostęp do wody pitnej czy podstawowej edukacji.

Mimo wielu kosztownych inicjatyw UE nie jest głównym donatorem pomocy rozwojowej dla Tajlandii. W latach 2019–2020 Japonia przekazała jej ponad trzykrotnie większą kwotę niż wszystkie instytucje unijne i państwa członkowskie UE, z Wielką Brytanią włącznie. W tym samym okresie wartość pomocy rozwojowej USA wynosiła 63% wsparcia europejskiego. Trudniej z kolei porównać UE i Chiny, które nie należą do Organizacji

.....
⁵⁵ AidData, *China AidData*, <https://china.aiddata.org/> (dostęp: 15.03.2023).

Współpracy Gospodarczej i Rozwoju ze względu na niespełnianie wymogu posiadania gospodarki wolnorynkowej. Liczba aktualnie prowadzonych chińskich programów pomocy rozwojowej dla Tajlandii jest wielokrotnie mniejsza od dotacji unijnych, a ich zasięg ograniczony. Mimo tego projekty UE, choć niewątpliwie korzystne, przynoszą słabsze efekty, niż można by oczekiwać przy tak wysokich nakładach pieniężnych.

Bibliografia

- AidData, *China AidData*, <https://china.aiddata.org/> (dostęp: 15.03.2023).
- ASEAN, *Overview ASEAN-European Union Dialogue Relations*, grudzień 2020 r., <https://asean.org/storage/Overview-of-ASEAN-EU-Relations-as-of-December-2020.pdf> (dostęp: 15.03.2023).
- ASEAN, *Plan of Action to Implement the ASEAN–EU Strategic Partnership (2023–2027)*, <https://asean.org/wp-content/uploads/2022/08/ASEAN-EU-Plan-of-Action-2023-2027-FINAL.pdf> (dostęp: 15.03.2023).
- Central Intelligence Agency, *Thailand*, 9.06.2021, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/thailand/> (dostęp: 15.03.2023).
- Custer S. *et al.*, *Tracking Chinese Development Finance: An Application of AidData's TUFF 2.0 Methodology*, 2021, <https://www.aiddata.org/data/aiddatas-global-chinese-development-finance-dataset-version-2-0> (dostęp: 15.03.2023).
- Dobрева A., *European Instrument for Democracy and Human Rights*, European Parliamentary Research Service, Bruksela 2015.
- EU Delegation to ASEAN, *Delegation of the European Union to ASEAN*, 11.05.2016, https://eeas.europa.eu/delegations/association-southeast-asian-nations-asean/905/about-eu-delegation-asean_en (dostęp: 15.03.2023).
- Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *About the EU Delegation to Thailand*, 17.05.2019, https://eeas.europa.eu/delegations/thailand/2019/about-eu-delegation-thailand_en (dostęp: 15.03.2023).
- Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *EU Projects with Thailand*, 17.05.2021, https://eeas.europa.eu/delegations/thailand/2021/eu-projects-thailand_en (dostęp: 15.03.2023).
- Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *Thailand and the EU*, 17.05.2020, https://eeas.europa.eu/delegations/thailand/2020/thailand-and-eu_en (dostęp: 15.03.2023).
- Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *Thailand Cooperation Portfolio in 2020*, 10.07.2020, https://www.eeas.europa.eu/delegations/thailand/eu-thailand-cooperation-portfolio-2020_und_en (dostęp: 15.03.2023).
- Global Slavery Index, *Thailand*, 2018, <https://www.globallslaveryindex.org/2018/data/country-data/thailand/> (dostęp: 15.03.2023).
- Green Industry, *Green Industry FAQ*, 25.04.2018, <http://greenindustry.diw.go.th/index.php/en/contact-us/faq> (dostęp: 15.03.2023).
- Holland M., Chaban N., Bain J. *et al.*, *EU in the views of Asia–Pacific elites: Australia, New Zealand and Thailand*, „NCRE Research Series” 2005, nr 5.
- Human Development Index – HDI*, <https://countryeconomy.com/hdi> (dostęp: 15.03.2023).
- Human Development Reports, *Specific Country Data – Thailand*, 2022, <https://hdr.undp.org/data-center/specific-country-data#/countries/THA> (dostęp: 15.03.2023).

- International Monetary Fund, *Real GDP growth. Annual percent change*, kwiecień 2021 r., https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/THA (dostęp: 15.03.2023).
- IPEN, *Thailand Institutes Lead Paint Regulation*, 16.03.2016, <https://ipen.org/news/thailand-institutes-lead-paint-regulation> (dostęp: 15.03.2023).
- Komisja Europejska, *Aid to Uprooted People Programme Thailand. Guidelines for grant applicants responding to the call for proposals for 2004*, Bruksela 2001.
- Komisja Europejska, *Erasmus+ and higher education in Thailand*, https://ec.europa.eu/assets/eac/erasmus-plus/factsheets/asia-central/thailand_erasmusplus_2020.pdf (dostęp: 15.03.2023).
- Komisja Europejska, *Our Impact*, https://ec.europa.eu/international-partnerships/our-impact_en (dostęp: 15.03.2023).
- Komisja Europejska, *Strategy 2020–2025*, 2021, https://ec.europa.eu/international-partnerships/system/files/lives-in-dignity-grant-facility-strategy_en.pdf (dostęp: 15.03.2023).
- Komisja Europejska, *Team Europe COVID-19 response: EU announces €20 million to support health systems in ASEAN*, 1.12.2020, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2242 (dostęp: 15.03.2023).
- Komisja Europejska, *Thailand*, 2021, https://ec.europa.eu/international-partnerships/where-we-work/thailand_en (dostęp: 15.03.2023).
- Komisja Europejska, *The EU's Generalised Scheme of Preferences (GSP)*, 2015, https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/august/tradoc_153732.pdf (dostęp: 15.03.2023).
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych Tajlandii, *Thailand's Voluntary National Review on the Implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development*, 2017, <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/16147Thailand.pdf> (dostęp: 15.03.2023).
- Moran G., *External Evaluation of the European Instrument for Democracy and Human Rights (2014 – mid 2017). Final Report*, Komisja Europejska, Bruksela 2017.
- OECD, *Interactive summary charts by aid (ODA) recipients*, https://public.tableau.com/views/OECDDACAIdata glancebyrecipient_new/Recipients?:embed=y&:display_count=yes&:showTabs=y&:toolbar=no?&:showVizHome=no (dostęp: 15.03.2023).
- Phoonphonhiphat A., *Thailand 4.0: Are we ready?*, Bangkok Post, 2.01.2017, <https://www.bangkokpost.com/business/1173133/thailand-4-0-are-we-ready-> (dostęp: 15.03.2023).
- Pramudwinai D., *Sufficiency Economy Philosophy: Thailand's Path towards Sustainable Development Goals*, Ministry of Foreign Affairs 2018, <https://data.thailand.opendevlopmentmekong.net/en/dataset/sufficiency-economy-philosophy-thailands-path-towards-the-sustainable-development-goals> (dostęp: 15.03.2023).
- Rada Unii Europejskiej, *Konkluzje Rady w sprawie unijnej strategii współpracy w regionie Indo-Pacyfiku*, 16.04.2021, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7914-2021-INIT/pl/pdf> (dostęp: 15.03.2023).
- Sasindran R., *UNDP Thailand Annual Report 2021*, ScandMedia Corporation Limited, UNDP 2022, <https://www.undp.org/thailand/publications/undp-thailand-annual-report-2021> (dostęp: 15.03.2023).
- Shuman Associates, *€38,5 billion EU Global Response to COVID-19: Team Europe*, 15.12.2020, <https://www.schumanassociates.com/newsroom/eu-global-response-covid-team-europe> (dostęp: 15.03.2023).
- SWITCH-Asia, *Impact Sheet: Lead Paint Elimination*, 2016, https://www.switch-asia.eu/site/assets/files/1834/switch_asia_impact_sheet_-_2016_-_lead_paint_elimination.pdf (dostęp: 15.03.2023).
- SWITCH-Asia, *IMPACT SHEET: ZCR – Zero Carbon Resorts towards Sustainable Development of Tourism Sector in the Philippines and Thailand*, 2021, <https://www.>

[switch-asia.eu/site/assets/files/1524/thailand_philippines_zcr_impact_sheet.pdf](https://www.switch-asia.eu/site/assets/files/1524/thailand_philippines_zcr_impact_sheet.pdf)
(dostęp: 15.03.2023).

SWITCH-Asia, *Thailand*, 2021, <https://www.switch-asia.eu/countries/southeast-asia/thailand/> (dostęp: 15.03.2023).

SWITCH-Asia, *TOURLINK*, 2021, <https://www.switch-asia.eu/project/tourlink/> (dostęp: 15.03.2023).

World Bank, *Thailand Overview*, <https://www.worldbank.org/en/country/thailand/overview> (dostęp: 15.03.2023).